

การศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา

Education for Lifelong Learning in The Open Admission University

ปิยะ ศักดิ์เจริญ

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Piya Sakcharoen
Ramkhamhaeng University, Thailand
E-mail: Piya.edu@rumail.ru.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนามนุษย์ในยุคศตวรรษที่ 21 ที่กระบวนการเรียนรู้มีความหลากหลายมากกว่าการมานั่งเรียนในห้องสี่เหลี่ยม เป็นการแสวงหาความรู้ที่ไม่มีขอบเขตและข้อจำกัดใดๆ ในขณะเดียวกันวิกฤติการระบาดของไวรัสโควิด-19 ก็เป็นตัวเร่งและตัวขับเคลื่อนที่สำคัญในการผลักดันให้การเรียนรู้ไม่ถูกจำกัดแค่ในห้องเรียนอีกต่อไป ประกอบกับการที่สังคมไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) ซึ่งเป็นสถานะที่การเจริญพันธุ์ลดลงอย่างรวดเร็ว เด็กเกิดน้อยแต่ผู้สูงอายุกลับอายุยืนยาวมากขึ้น สถานการณ์การศึกษาในทุกระดับได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จากเหตุผลดังกล่าวแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเข้ามาช่วยตอบโจทย์ของสังคมในปัจจุบัน การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลในทุกช่วงอายุจะช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านตนเองและสังคมได้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ เด็กและเยาวชนสามารถเรียนรู้ได้ตามที่ตนเองสนใจ ผู้ใหญ่และวัยเกษียณก็เรียนรู้ในการดูแลสุขภาพของตนเอง เรียนรู้การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการช่วยเหลือตนเอง ลดการพึ่งพาอุปกรณ์ลง สิ่งเหล่านี้กำลังเกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน มหาวิทยาลัยรามคำแหงในฐานะที่เป็นมหาวิทยาลัยของปวงชนที่รับใช้สังคมไทยมากกว่าครึ่งศตวรรษ จำเป็นต้องปรับตัวให้ก้าวทันโลกที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว การมีจุดแข็งเรื่องการจัดการเรียนการสอนแบบตลาดวิชานับว่ามีส่วนช่วยในการส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เกิดขึ้นในสถาบันอุดมศึกษาได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: การศึกษาตลอดชีวิต; การศึกษาระบบเปิด; มหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา

Abstracts

Lifelong learning and education is an key mechanism for human development in the 21st century which the learning process is more diverse than sitting in a square room, It is the seeking knowledge without any boundaries and limitations. At the same time, the crisis of the COVID-19 outbreak It is a major catalyst and driver of learning so that learning is no longer limited to the classroom and Thai society is entering an aged society, which is a condition in which fertility declines rapidly children are born less, but the elderly live longer and educational institutions at all levels are inevitably affected. For this reason, the concept of lifelong learning has come to help answer the needs of today's society. Children and youth can learn according to their own interests, adults and retirees also learn to take care of their own health and learning how to use digital technology to help yourself for reducing dependence on others. These things are happening in Thai society like never before. Ramkhamhaeng University as a public university that has served Thai society for more than half a century need to adapt to keep up with the rapidly changing world. Having strengths in teaching and learning in the open-admission university is considered to help promote lifelong learning and education to occur in higher education institutions as well.

Keywords: Lifelong Education; Open Education; Open-admission University

บทนำ

ในสภาวะการณ์ปัจจุบันที่ทั่วโลกกำลังเผชิญหน้ากับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งที่คาดการณ์ได้และคาดการณ์ไม่ได้ อาทิเช่น การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศโลก ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถือเป็นความท้าทายที่กระตุ้นให้มนุษย์ต้องเอาตัวรอดและสามารถรับมือกับสถานการณ์ได้อย่างทันที่ ด้วยปัญญาและองค์ความรู้ที่ยังไม่เคยค้นพบมาก่อน แต่ด้วยความสามารถในการเรียนรู้ของมนุษย์ที่ไม่มีขอบเขตจำกัด รวมถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัลได้ช่วยให้มนุษย์สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างไร้ขีดจำกัด จนนำมาซึ่งองค์ความรู้ที่ค้นพบเพื่อรับมือกับสภาวะการณ์ผันผวนที่เกิดขึ้น ในสถานการณ์ของโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและคาดการณ์ได้ยากนี้ การได้รู้จักศึกษาค้นคว้า การเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ในทุกมิติของเหตุการณ์ ทุกช่วงวัย จนเกิดเป็น ความฉลาดรู้ หรือ Literacy ในด้านต่าง ๆ นั้นได้ช่วยให้การดำเนินชีวิตและการดำรงอยู่ของมนุษย์สามารถเข้าสู่สภาวะปกติได้มากที่สุด การจัดสภาพแวดล้อมและบริบทที่เอื้ออำนวย รวมทั้งส่งเสริมให้บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตามความถนัด ความสนใจและความต้องการ ถือเป็นปัจจัยสำคัญของการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบัน ซึ่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตถูกจัดให้เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศมาโดยตลอด โดยเป็นหลักการของการศึกษาไทยนับตั้งแต่เริ่มปฏิรูปการศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่จะต้องมีการวางรากฐานบุคคลในสังคมให้เป็นผู้ที่พร้อมเรียนรู้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา สามารถรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกได้เป็นอย่างดี ซึ่งการ

เตรียมความพร้อมดังกล่าวประเทศไทยได้มีการวางนโยบายและแนวทางต่าง ๆ ปรากฏให้เห็นได้จากแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 รวมถึง พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 ที่เน้นการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชน โดยในบทความนี้จะมุ่งเน้นไปที่การพัฒนามหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา ให้กลายเป็นต้นแบบของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับปวงชนอย่างแท้จริง

การศึกษาตลอดชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิต เป็นคำที่เกี่ยวข้องกับคำอื่นที่มีใช้กันอยู่หลายคำหลายวาระและหลายแง่มุมต่าง ๆ กัน อาทิ เช่น การศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) การศึกษาต่อเนื่อง (Continuing Education) การศึกษาทางไกล (Distance Education) การศึกษาส่วนขยาย/การศึกษาเพื่อบริการชุมชน (Extension Education) การศึกษาที่ไม่เป็นทางการ/การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) การศึกษานอกระบบ/การศึกษานอกโรงเรียน (Non formal Education) การศึกษาประชาชน (Popular Education) การศึกษาผู้ใหญ่แบบเสรี (Liberal Adult Education) และการจัดการศึกษาให้ตลอดชีวิต (Recurrent Education) เป็นต้น คำเหล่านี้บางคำมีความหมายที่ใกล้เคียงกัน หรือตรงกันแต่ใช้คำเรียกต่างกันไปในแต่ละประเทศหรือแต่ละองค์กรที่รับผิดชอบ นอกจากคำต่างๆ ที่มีความหมายและคำจำกัดความที่ใกล้เคียงและเกี่ยวข้องกันแล้ว ยังมีคำว่า “การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning)” และคำว่า “การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education)” ที่คนส่วนใหญ่ยังใช้งานสลับกันไปมา โดยคำว่า การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) นั้น ในแง่ของความหมาย เป็นการการจัดกระบวนการทางการศึกษาเพื่อให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในรูปแบบของการผสมผสานการศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-Formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) โดยมุ่งให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง พัฒนาบุคคลให้สามารถพัฒนาตนเอง และปรับตัวเองให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกอย่างรอบด้าน (ศักรินทร์ ขนประชา, 2562 : 164)

ส่วนคำว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) นั้นเป็นการมุ่งเน้นมาที่ตัวผู้เรียนโดยละการจัดการศึกษาไว้ในฐานที่เข้าใจ แต่จะเน้นในส่วนของผู้เรียนว่า หลังจากมีผู้จัดการศึกษาให้แล้วผู้เรียนจะเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไรและเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือไม่หรือในลักษณะใด ซึ่งก็คือเป้าหมายปลายทางเดียวกันนั่นเอง โดยการเรียนรู้ (Learning) นั้น มุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนโดยผ่านกระบวนการที่หลากหลาย ซึ่งการเรียนรู้ดังกล่าวเป็นไปได้ทั้งบวกและลบ ส่วนการศึกษา (Education) นั้นเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่เหมาะสมกับทั้งตัวบุคคลและบริบทสังคม ซึ่งพอสรุปได้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning)” และ “การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education)” มีจุดมุ่งหมาย

เดียวกัน คือ ต้องการให้บุคคลได้เรียนรู้ตลอดชีวิตของเขา และเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อจะได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง แต่อาจมีจุดเน้นต่างกันระหว่างการเน้นไปที่การจัดบริการให้การศึกษาและการเน้นไปที่ตัวบุคคลผู้รับบริการแค่นั้น โดยหลักการแล้ว คำว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” นั้นประกอบขึ้นจากคำสำคัญ 3 คำ ได้แก่ 1) “ชีวิต” (ชีวิตของบุคคลเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับปัจจัยทั้งด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ศาสนา เศรษฐกิจ และการเมือง) 2) “ช่วงชีวิต” หรือ “ตลอดชีวิต” (ช่วงเวลาการดำเนินชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตายจะผ่านช่วงวัยต่างๆ) 3) “การศึกษา” (กระบวนการการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลง ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต) (สุมาลี สังข์ศรี, 2544 : 14-17)

นอกจากนี้นักการศึกษายังได้วิเคราะห์โดยพิจารณาว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ผสมผสานใน 2 มิติ คือ มิติที่ 1 เป็นการพิจารณาในแนวตั้งว่าการศึกษามีความจำเป็นแก่บุคคลในทุกช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย โดยเฉพาะเมื่อบุคคลอยู่ในวัยเรียน มิติที่ 2 เป็นการพิจารณาในแนวนอนว่าการศึกษาในชีวิตเป็นสิ่งเชื่อมโยงกัน นั่นคือ การผสมผสานระหว่างการศึกษาระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อช่วยพัฒนาบุคคลทุกๆ ด้านอย่างสมบูรณ์ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564 ข : ออนไลน์)

ในส่วนพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้นิยามคำว่า การศึกษาตลอดชีวิต ไว้ว่า หมายถึง การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยได้นิยามคำว่า การศึกษา นั้นหมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งคำนิยามของการศึกษาและการศึกษาตลอดชีวิตนั้นในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้นิยามไว้อย่างใกล้เคียงกันและสอดคล้องกันเป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุป นิยามของการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นอาจจะมีคำที่ใกล้เคียงกันอยู่หลายคำ หรือการนำคำใดมาใช้ อาจจะมีการพิจารณาจากมุมมองในแต่ละด้านทั้งในส่วนของผู้ให้บริการและในส่วนของผู้รับบริการทางการศึกษา แต่โดยแก่นแท้แล้ว การศึกษาตลอดชีวิตนั้นครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่บุคคลทุกช่วงอายุตั้งแต่เกิดจนตาย โดยในแต่ละช่วงชีวิตบุคคลอาจได้รับการศึกษารูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือหลายรูปแบบผสมผสานกัน เป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับวิถี การดำเนินชีวิตของบุคคล สัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ทั้งนี้การศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดทุกช่วงของชีวิตนั้นมีนัยสำคัญของการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา มีการ

แสวงหาความรู้อย่างมีทิศทางในส่วนที่ตนเองสนใจจากแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งนำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตของตนเองได้อย่างพอเหมาะพอดี เพื่อให้สามารถอาศัยอยู่ในสังคมที่มีความเป็นพลวัตสูงแฉกเช่นสังคมในยุคปัจจุบันได้โดยพึ่งพาคนอื่นเท่าที่จำเป็น

หลักการและความจำเป็นของการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นมีแก่นแท้ในตัวเองก็คือ การที่มนุษย์สามารถเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ ได้อยู่ตลอดเวลา เพื่อนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับตนเองในการดำรงอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไม่สิ้นสุด ถ้าหากบุคคลไม่พยายามปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ย่อมไม่สามารถยืนอยู่ในสังคมได้เช่นกัน ดังนั้นหลักการและความจำเป็นของการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงมีส่วนในการผลักดันให้สังคมและบุคคลได้หันมาตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว รวมถึงแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรมขึ้น

สุมาลี สังข์ศรี (2557 : 210-211) ได้สรุปถึงความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ว่า ในปัจจุบันสังคมโลกในภาพรวม เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างรวดเร็ว อันมีสาเหตุมาจากการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดของเทคโนโลยี ทำให้ระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เปลี่ยนแปลงไปอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน บุคคลจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้ตนเองสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้ การเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะใหม่ๆ ให้ตนเองจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

สุมาลี สังข์ศรี (2544 : 44-54) ได้สรุปหลักการและความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ดังนี้

1. การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ เพราะการเรียนรู้เป็นธรรมชาติของมนุษย์ การศึกษาตลอดชีวิตจะสำเร็จได้บุคคลต้องตระหนักว่าการเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์
2. บุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต มิได้จำกัดอยู่แค่เมื่อบุคคลเป็นวัยเรียนเท่านั้น ผู้ใหญ่และผู้สูงวัยยังสามารถเรียนรู้ได้ โดยกิจกรรมการเรียนรู้ต้องปรับให้เหมาะสมกับสภาพร่างกายและสภาพการดำเนินชีวิต
3. การศึกษามีได้สิ้นสุดลงเมื่อบุคคลจบจากสถาบันการศึกษา โดยการเรียนรู้ดังกล่าวเป็นเพียงพื้นฐานในการใช้ดำรงชีพและใช้เวลาอันน้อยมาก แต่การเรียนรู้หลังจบการศึกษา ต่างหากที่มีความสำคัญเพราะเป็นทั้งหมดของการใช้ชีวิตที่เหลืออยู่
4. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด เพราะครอบคลุมการศึกษาทุกประเภท การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตจึงจำเป็นต้องใช้การศึกษาทุกประเภทในการสนับสนุน การศึกษาประเภทใดประเภทหนึ่งจึงไม่เพียงพอในการสร้างการศึกษาตลอดชีวิตให้เกิดขึ้นจริงได้

5. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่มีการผสมผสานทั้งแนวตั้งและแนวนอน โดยแนวตั้งเป็นช่วงเวลาตั้งแต่เกิดจนตาย ส่วนแนวนอนเป็นการเชื่อมโยงกันระหว่างการศึกษา กับชีวิต ดังนั้นในช่วงวัยหนึ่งบุคคลควรได้รับการศึกษาทุกประเภทที่สอดคล้องกับสภาพชีวิตของบุคคลในขณะนั้น

6. การศึกษาตลอดชีวิตเน้นความเท่าเทียมกันของโอกาสทางการศึกษา หน่วยงานผู้รับผิดชอบต้องจัดบริการทางการศึกษาให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย

7. การศึกษาตลอดชีวิตควรมีความยืดหยุ่นและหลากหลาย การจัดการศึกษาให้ได้ครอบคลุมทุกช่วงวัยจำเป็นต้องมีความยืดหยุ่น ทั้งในเรื่องของเนื้อหา วิธีการเรียน เวลาเรียน และสถานที่เรียน

8. การศึกษาตลอดชีวิตควรให้อิสระแก่ผู้เรียนตามแนวทางประชาธิปไตย โดยผู้จัดการศึกษาต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกและตัดสินใจในการเรียนรู้ตามความสามารถ ความสนใจ และตามความสะดวกของผู้เรียน

9. การศึกษาตลอดชีวิตต้องสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ โดยเริ่มจากการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจให้ผู้เรียนตระหนักว่าการเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็นและต้องดำเนินไปพร้อมกับการใช้ชีวิต การเรียนรู้เหมาะกับทุกคนไม่ใช่เฉพาะวัยใดวัยหนึ่งเท่านั้น

10. การศึกษาตลอดชีวิตให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้ เพื่อใช้ในการเรียนรู้เพิ่มเติม นอกเหนือจากที่เคยเรียนรู้มา ทักษะในการเรียนหรือรู้วิธีเรียน จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำตนเองหรือเรียนรู้ได้ตนเอง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและความจำเป็นต่อตนเอง

11. การศึกษาตลอดชีวิตให้การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับชีวิตจริง โดยผู้เรียนต้องสามารถนำความรู้ที่เรียนมาไปเชื่อมโยงกับชีวิตจริงได้ รวมทั้งสามารถประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาในสถานการณ์จริงของชีวิต ทั้งนี้ก็เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ผู้เรียนพึ่งพาตนเองและสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างพอเหมาะ กับตนเอง

12. การศึกษาตลอดชีวิตควรเริ่มต้นที่บ้าน โดยบ้านนับว่าเป็นสถาบันทางสังคมหน่วยแรก ที่ให้ความรู้แก่บุคคล เพราะชีวิตเริ่มต้นที่บ้าน พ่อแม่จะเป็นเสมือนครูคนแรกของชีวิต การศึกษาที่ได้รับจากที่บ้านจะเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้และดำเนินชีวิตในช่วงต่อไป

13. การศึกษาตลอดชีวิตควรได้รับความร่วมมือกับชุมชน โดยชุมชนนับว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ในช่วงต้นของชีวิตลำดับถัดไปจากบ้าน ซึ่งมีหมายรวมถึงตั้งแต่กลุ่มเพื่อนบ้าน กลุ่มวัฒนธรรม กลุ่มการเมือง กลุ่มอาชีพ โรงงานและสถานประกอบการ ศาสนสถานและสื่อมวลชน

14. การศึกษาตลอดชีวิตต้องอาศัยความร่วมมือกับทุกฝ่าย สถาบันการศึกษาเป็นเพียงแหล่งเรียนรู้ส่วนหนึ่งเท่านั้น การจัดการบริการการศึกษาให้ประชาชนตลอดช่วงชีวิตนั้นจำเป็นต้องได้รับได้รับความร่วมมือกับทุกฝ่ายถึงจะบรรลุเป้าหมายได้สำเร็จ

15. การศึกษาตลอดชีวิตเน้นให้บุคคลพึ่งพาตนเอง เพราะมนุษย์ต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาเพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ ที่ได้เผชิญอยู่ เพื่อให้ตนเองสามารถดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้

SCB EIC (2565 : online) ได้เสนอถึงความจำเป็นเร่งด่วนของแรงงานไทยในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อยกระดับฝีมือแรงงาน โดยเสนอให้สถานประกอบการจัดทำ Lifelong-learning environment หรือสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตนับว่าเป็น หนึ่งในทักษะสำคัญในโลกยุคใหม่ คือ ความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่ได้ทุกเมื่อ เพื่อปรับตัวกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาด้วยความรวดเร็วและมีผลกระทบต่อทุกอาชีพ ทุกวัย แรงงานในยุคต่อไปจะจำเป็นต้องพัฒนาทักษะของตนเองอย่างต่อเนื่อง สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นสิ่งจำเป็น

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564 ก : ออนไลน์) ได้นำเสนอดัชนีการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับสังคมไทย ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้าในเรื่องดังกล่าวไว้อย่างน่าสนใจ โดยได้นิยามการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย ผ่านช่องทางและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เอื้ออำนวยให้บุคคลสามารถเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และสมรรถนะได้ด้วยตนเองตามความสนใจและความต้องการในการเติมเต็มชีวิตและเกิดประโยชน์ต่อสังคม ประกอบด้วย 3 มิติ คือ (1) ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (2) ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต และ (3) ผลของการศึกษาและการเรียนรู้ ดังปรากฏในภาพที่ 1

รูปที่ 1: กรอบแนวคิดหรือดัชนีการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย (ปรับปรุง)

ที่มา: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564 ก : ออนไลน์)

ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบขึ้นจาก 2 ปัจจัยได้แก่ ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ซึ่งปัจจัยภายนอก คือ ปัจจัยต่าง ๆ ที่อยู่นอกร่างกาย อาทิ ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ ตำรา สื่อการเรียนรู้ และกัลยาณมิตร หรือแม้กระทั่งแรงจูงใจที่อาจได้รับอิทธิพลจากเศรษฐกิจและสังคม เช่น ความต้องการในการยกฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นแรงจูงใจให้ศึกษาเรียนรู้เพิ่มขึ้น และปัจจัยภายใน คือสิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล แสดงออกมาเป็นทักษะและคุณลักษณะ เช่น ทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะการเป็นผู้มีวินัยและสามารถนำการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (self-directed learning) เป็นต้น โดยสามารถจำแนกองค์ประกอบได้ 5 อย่าง ตามกรอบแนวคิดดังกล่าว ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564 ก : ออนไลน์)

ตารางที่ 1 องค์ประกอบของการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

นิยาม	องค์ประกอบของนิยาม
กระบวนการเรียนรู้ของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย ผ่านช่องทางและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เอื้ออำนวยให้บุคคลสามารถเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และสมรรถนะได้ด้วยตนเอง ตามความสนใจและความต้องการในการเติมเต็มชีวิตและเกิดประโยชน์ต่อสังคม	1) กระบวนการเรียนรู้ 2) บุคคล ช่วงอายุตั้งแต่เกิดจนตาย 3) ช่องทางและกิจกรรมการเรียนรู้ 4) เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ สมรรถนะได้ด้วยตนเอง 5) เติมเต็มชีวิต และเกิดประโยชน์ต่อสังคม

ที่มา: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564 ก : ออนไลน์)

โดยสรุปแล้ว อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น เป็นกระบวนการในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้วิธีเรียนให้เกิดขึ้นในแต่ละช่วงของชีวิตของบุคคล ผ่านการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ที่บูรณาการระบบการศึกษาที่มีอยู่เข้ามาร่วมสนับสนุนบุคคลให้เกิดทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตขึ้น โดยต้องอาศัยปัจจัยสำคัญอยู่ 2 อย่าง นั่นคือ ปัจจัยภายนอกที่หมายรวมถึงการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ และปัจจัยภายในที่หมายรวมถึง กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล เพราะเป้าหมายสูงสุดของการศึกษาตลอดชีวิตก็คือการที่บุคคลสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองได้อย่างพอเหมาะ กับสถานภาพของตน เพื่อให้บุคคลสามารถเผชิญหน้าและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตได้ โดยพึ่งพาตนเองให้มากที่สุดและสามารถนำตนเองไปสู่จุดหมายของการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้ตลอดเวลา

แนวปฏิบัติของการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตส่วนใหญ่จะเป็นแนวคิดและหลักการแบบกว้างๆ เท่านั้น มีแนวทางการปฏิบัติที่ค่อนข้างน้อยและยังไม่ชัดเจน แต่หากสามารถประยุกต์แนวคิดและหลักการดังกล่าวให้เป็นแนวปฏิบัติในเชิงประจักษ์ได้ ย่อมทำให้การเดินไปสู่เป้าหมายการศึกษาตลอดชีวิตไม่ยากอย่างที่คิด

อุดม เขยกิจวงศ์ (2551 : 86-89) ได้ให้ความเห็นในส่วนของแนวปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมดังนี้

1. การจัดองค์กร ซึ่งโดยทั่วไปเป็นการวางระเบียบตลอดจนการกำหนดหน้าที่และบทบาทของบุคคลที่เกี่ยวข้องภายในหน่วยงาน การจัดองค์กรและระบบการบริหารการศึกษาตลอดชีวิต อาจอิงรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ ไม่ว่าจะเป็นการออกกฎหมาย การกำหนดองค์กรและบุคคลให้มีอำนาจและหน้าที่ในการวางแผน จัดกิจกรรมและประเมินผลตลอดจนพัฒนาวิธีการฝึกอบรมต่างๆ โดยที่รัฐบาลเป็นฝ่ายสนับสนุนงบประมาณ ซึ่งการดำเนินกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต ส่วนมากเป็นรูปแบบของโครงการต่างๆ เช่น โครงการฝึกอบรมด้านวิชาชีพ โครงการแนะแนวและให้คำปรึกษา โครงการความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษากับองค์กรที่มีฐานอยู่ในชุมชน

2. การจัดตั้งเครือข่าย จากแนวคิดที่ว่าภารกิจการจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้นมีมากมายและหลากหลายรูปแบบหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งไม่สามารถรับผิดชอบ ดูแลได้อย่างทั่วถึง จำเป็นต้องระดมสรรพกำลังของหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม สร้างความรับผิดชอบร่วมกันซึ่งต้องอาศัยยุทธวิธีดำเนินการต่างๆ ให้เกิดประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์

สุมาลี สังข์ศรี (2544 : 54-70) ได้สรุปแนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ดังนี้

1. ควรกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการจัดบริการทางการศึกษาให้ชัดเจน เพื่อบุคคลได้มีโอกาสในการตัดสินใจเข้าร่วมในการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ จนบุคคลสามารถพึ่งพาตนเองและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสมสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคมได้

2. ควรวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน เพื่อการจัดบริการทางการศึกษาที่ทั่วถึงและสอดคล้องกับกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในแต่ละกลุ่ม ทั้งนี้เพราะการจัดการศึกษาตลอดชีวิตต้องคำนึงถึงโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการเข้าถึงบริการ ซึ่งต้องครอบคลุมทุกช่วงวัย ทุกคน และทุกกลุ่มในสังคม

3. ควรจัดการศึกษาทุกประเภทให้มีความเหมาะสมทั้งปริมาณและคุณภาพ เนื่องจากการจัดบริการทางการศึกษาให้ครอบคลุมทุกช่วงชีวิตบุคคลนั้น จำเป็นต้องใช้การศึกษาในทุกประเภทมาจัดบริการให้เหมาะสมทั้งในด้านเนื้อหาและกิจกรรม การศึกษาประเภทเดียวจึงไม่เพียงพอในการบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลได้

4. ควรจัดแหล่งเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย เปิดกว้าง และประสานสัมพันธ์กัน โดยแหล่งเรียนรู้نب่ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากในการจัดบริการทางการศึกษาตลอดช่วงชีวิตบุคคล การสร้างแหล่งเรียนรู้ที่

เข้าถึงง่าย มีความเหมาะสมกับทุกกลุ่มเป้าหมาย และให้บริการอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันให้การศึกษาตลอดชีวิตบรรลุเป้าหมายได้

5. ควรมีการประสานความร่วมมือกันของผู้รับผิดชอบจัดบริการทางการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการจัดการศึกษาร่วมกันของทุกประเภทการศึกษา ซึ่งผู้รับผิดชอบในการจัดบริการทางการศึกษาคงมิได้จำกัดอยู่แค่สถานศึกษา หรือโรงเรียนอย่างเดียว ดังนั้นการประสานความร่วมมือกับแหล่งเรียนรู้ทั้งหมดในชุมชนและนอกชุมชนในการจัดบริการทางการศึกษาให้เต็มศักยภาพเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิตให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

6. ควรจัดเนื้อหาในการเรียนให้สอดคล้องกับชีวิตจริง ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากการจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้นจำเป็นต้องจัดบริการให้ครอบคลุมความต้องการของทุกช่วงวัย มุ่งให้บุคคลสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง เพื่อให้ปรับตัวได้กับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อเป้าหมายการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น จึงต้องมีเนื้อหาสัมพันธ์กับชีวิตจริงของบุคคล สอดคล้องกับความต้องการและสถานการณ์ในปัจจุบันให้มากที่สุด อาทิ ความรู้พื้นฐานอ่านออกเขียนได้ ความรู้ในเชิงอาชีพ ความรู้ที่นำไปแก้ปัญหาได้ทันที ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็น และทักษะในการแสวงหาความรู้

7. ควรมีความหลากหลายในรูปแบบและวิธีการเรียนรู้ เพื่อสอดคล้องกับความต้องการของบุคคลให้มากที่สุด ดังนั้นวิธีการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้จะต้องมีความหลากหลายและยืดหยุ่นทั้งในเรื่องของวิธีการเรียน การกำหนดเวลา และสถานที่เรียน รวมทั้งต้องเน้นไปที่วิธีการเรียนรู้ มากกว่าวิธีสอน จนผู้เรียนรู้สึกว่าการแสวงหาความรู้หรือการศึกษามีใช้สิ่งที่ยากลำบากอีกต่อไป โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบนำตนเองมากกว่าที่ผู้สอนไปกำหนดหรือจัดแจงให้

8. ควรใช้สื่อและเทคโนโลยีในการเรียนรู้ โดยการศึกษาตลอดชีวิตนั้นจะต้องใช้สื่อและเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนในการจัดการเรียนรู้ให้มาก รวมทั้งต้องมีความครอบคลุมและหลากหลายในสื่อทุกประเภท เพื่อให้การเข้าถึงบริการทางการศึกษาไม่มีข้อจำกัดอีกต่อไป

9. ครูผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดความรู้ควรมีทักษะในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต บทบาทของผู้สอนต้องมีหน้าที่อำนวยความสะดวกหรือให้คำปรึกษาเพื่อสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล มิใช่มีบทบาทในการนำผู้เรียนไปสู่การเรียนรู้ แต่ต้องชักจูงและชี้แนะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้นเอง

10. การวัดประเมินผลการศึกษาควรมีความเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง ทั้งนี้เพราะการศึกษาตลอดชีวิตมุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการเป้าหมายในการนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิต มิได้มุ่งเน้นให้จดจำเนื้อหาการเรียนหรือการสอบ ดังนั้นการประเมินผลการเรียนต้องเน้นการประเมินตามสภาพจริง เป็นการประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนมากกว่าจะเป็นการประเมินความสามารถในการจดจำเนื้อหา การประเมินผลควรนำเสนอให้ผู้เรียนทราบว่าตนเองขาดความรู้ในเรื่องใด และจะต้องปรับปรุงหรือพัฒนาตนเองในเรื่องใด

11. การสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ทั้งนี้เพราะเป้าหมายหนึ่งในการศึกษาตลอดชีวิตนั้นคือการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงการแสวงหาความรู้ว่าเป็นเรื่องสำคัญและไม่ใช่เรื่องยากจนเกินความสามารถ เพราะการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้นั้นสำคัญมาก ถ้าบุคคลไม่มีแรงจูงใจ หรือไม่มีความต้องการในการเรียนรู้แล้วการศึกษาตลอดชีวิตจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย

12. การสร้างนิสัยในการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย นอกเหนือจากการสร้างแรงจูงใจแล้ว การสร้างนิสัยการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาที่สำคัญเช่นกัน การฝึกฝนจนเกิดความเคยชินจนเป็นนิสัยในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองย่อมส่งผลให้ผู้เรียนเป็นผู้มีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต นั่นคือ เป็นบุคคลที่รู้วิธีการเรียนรู้ วิธีการแสวงหาความรู้ และรู้วิธีการกำหนดขอบเขตการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง

13. การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ นอกจากทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตแล้ว การที่ชุมชนสามารถจัดแหล่งเรียนรู้และประสานความร่วมมือกับแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ในชุมชนแล้วนำมาให้บริการกับบุคคลในชุมชนของตนเองได้ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตลอดทุกช่วงวัยได้สำเร็จ ดังนั้นชุมชนแห่งการเรียนรู้จะต้องเป็นชุมชนที่บุคคลในชุมชนมีทักษะการเรียนรู้และสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ของชุมชนได้อย่างไร้ข้อจำกัด ซึ่งถ้าเราสามารถพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ ก็จะพัฒนาให้สังคมและประเทศชาติมีการศึกษาตลอดชีวิตได้เช่นกัน

กล่าวโดยสรุป แนวปฏิบัติในการนำแนวคิดและหลักการของการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตไปสู่การประยุกต์ใช้จริงได้นั้นจำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในการร่วมกันจัดบริการทางการศึกษา ผู้รับผิดชอบในทุกระดับต้องคำนึงถึงแนวคิดการเรียนรู้เพื่อต่อยอดนำไปใช้จริงในการดำเนินชีวิตมากกว่าจะเป็นการเรียนรู้เพื่อเก็บสะสมไว้ใช้ในอนาคต ผู้สอนเองก็ต้องเข้าใจถึงศักยภาพและสภาพการณ์ของแต่ละบุคคลว่ามีความที่แตกต่างกัน การประเมินผลการเรียนรู้ควรชี้ให้ผู้เรียนเห็นถึงจุดอ่อนของตนเองว่าขาดสิ่งใด รวมทั้งชี้แนะแนวทางให้บุคคลนั้นได้แสวงหาความรู้ต่อยอดและปิดจุดอ่อนของตนเองได้ด้วยการนำตนเองไปสู่เป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพตนเองเพื่อให้ดำรงตนให้อยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างมั่นคงและเหมาะสมกับสภาพของบุคคล

การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแบบตลาดวิชา

สถาบันอุดมศึกษาของไทย (Higher Education Institutions: HEIs) หากจัดแบ่งตามการบริหารจัดการ (Types of Ownership) สามารถแบ่งออกเป็น 3 แบบ คือมหาวิทยาลัยรัฐ (Public HEIs) มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ (Autonomous HEIs) และ มหาวิทยาลัยเอกชน (Private HEIs) โดยมีระบบการคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยอยู่สองแบบ คือ แบบจำกัดรับ (Limited Admission) บางที่เรียกว่ามหาวิทยาลัยปิด และแบบไม่จำกัดรับ (Open Admission) บางที่เรียกว่า มหาวิทยาลัยเปิด (Department of Education, Skills and Employment, Australian Government, 2015 : online) โดยระบบการเรียน

การสอนในมหาวิทยาลัยแบบไม่จำกัดรับนั้น มีอยู่สองแบบ คือ การสอนแบบมีชั้นเรียนบรรยาย (Regular Classrooms and Courses) และการสอนแบบทางไกล (Distance Education) โดยไม่มีชั้นเรียนบรรยาย (Without Walls) (Oliver S. Crocco, 2018 : online) ซึ่งความแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจนระหว่างมหาวิทยาลัยปิดกับมหาวิทยาลัยเปิด ก็คือ การรับนักศึกษาและการมีชั้นเรียนบรรยาย โดยมหาวิทยาลัยปิดจะรับนักศึกษาแบบจำกัดจำนวน หรือบางที่อาจจะเรียกว่า มหาวิทยาลัยแบบจำกัดรับ (Admission University) กล่าวคือ ต้องสอบเข้าไปศึกษาผ่านระบบแอดมิชชัน ระบบรับตรง หรือระบบ TCAS ในปัจจุบัน โดยมีกฎระเบียบของผู้เรียนที่เข้มงวด ทั้งเรื่องการบังคับเวลาในการเข้าเรียนในชั้นเรียน การแต่งกายตามระเบียบของมหาวิทยาลัย การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนานักศึกษา และระบบชั้นปี ซึ่งมหาวิทยาลัยปิด หรือมหาวิทยาลัยแบบจำกัดรับในปัจจุบัน มีทั้งของรัฐและเอกชน ส่วนมหาวิทยาลัยเปิด (Open University) ในปัจจุบันมีเพียงแห่งเดียว คือ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (Sukhothai Thammathirat Open University) ซึ่งยังคงใช้แนวคิดมหาวิทยาลัยเปิดแบบดั้งเดิมอยู่ ซึ่งก็นับว่าเป็นมหาวิทยาลัยรัฐไม่จำกัดรับด้วยเช่นกัน (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2563 : ออนไลน์) โดยมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชมีระบบการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่เปิดโอกาสแก่ประชาชนทุกคนในประเทศ ไม่มีการสอบคัดเลือก และไม่มีการจำกัดจำนวนผู้เรียน แต่ให้โอกาสทุกคนได้เรียนตามความพร้อมและความสามารถของตนเอง ซึ่งใช้การจัดการเรียนการสอนแบบทางไกล หรือเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านสื่อการเรียนการสอนเท่านั้น และที่สำคัญคือไม่มีชั้นเรียนบรรยายเพื่อรองรับผู้เรียน ส่วนมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา (Open Admission University) ปัจจุบันมีเพียงแห่งเดียวเช่นกัน คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยเป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเป็นมหาวิทยาลัยรัฐไม่จำกัดรับ แต่ถ้าจะนับมหาวิทยาลัยรามคำแหงว่าเป็นมหาวิทยาลัยเปิด กล่าวคือ มีการรับนักศึกษาไม่จำกัดจำนวนและไม่มีการสอบคัดเลือกก็ได้เช่นกัน แต่ก็มี ความแตกต่างที่สำคัญที่ ต่างไปจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ก็คือ มหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชานั้นมีชั้นเรียนไว้รองรับผู้เรียนและไม่ได้บังคับเวลาในการเข้าชั้นเรียน โดยผู้เรียนต้องเรียนร่วมกับการศึกษาทางไกลที่ใช้สื่อประสมในการเรียนการสอน หรืออาจกล่าวในอีกนัยหนึ่งได้ว่า การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแบบตลาดวิชานั้นเป็นทั้งมหาวิทยาลัยปิดกับทั้งมหาวิทยาลัยเปิด โดยเป็นการผสมผสานกันระหว่างการจัดการเรียนการสอนแบบชั้นเรียนบรรยายกับการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านสื่อการเรียนการสอนในรูปแบบต่างๆ โดยไม่จำกัดจำนวนรับของผู้เรียน แต่มีชั้นเรียนบรรยายรองรับและไม่บังคับเข้าชั้นเรียน ซึ่งมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชาจัดว่าเป็นมหาวิทยาลัยเปิดประเภทที่จัดการศึกษา “แบบคู่ขนาน” (Dual-Mode) ส่วนมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช จัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแบบทางไกลเต็มรูปแบบ คือ ไม่จำกัดรับ ไม่มีชั้นเรียนและต้องเรียนด้วยระบบการศึกษาทางไกลที่ใช้สื่อประสมเท่านั้น จัดเป็นมหาวิทยาลัยเปิด “แบบเชิงเดี่ยว” (Single-Mode) ดังนั้นการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยเปิดประเภทคู่ขนานแบบ “รามคำแหง” อาจจะเหมาะสมกับผู้เรียนที่ส่วนใหญ่เพิ่งสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐานที่คุ้นเคยกับการเข้าชั้นเรียนเหมือนการเรียนในสมัยมัธยมปลาย ส่วนมหาวิทยาลัย

เปิดประเภทเชิงเดี่ยวแบบ “สุโขทัยธรรมมาธิราช” อาจเหมาะกับผู้เรียนที่เป็นวัยผู้ใหญ่ที่เน้นการเรียนรู้เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง (กล้า ทองขาว, ม.ป.ป : 4-5 , ขวารามคำแหง, 2553 : 2 , Plook TCAS, 2560 และ ธเนศน์ นุ่นมัน, 2561 : 124).

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า มหาวิทยาลัยปิดเป็นมหาวิทยาลัยที่จัดชั้นเรียนไว้ให้นักศึกษาและบังคับเวลาในการเข้าชั้นเรียน เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ หรือมหาวิทยาลัยทั่ว ๆ ไป เป็นต้น ส่วนมหาวิทยาลัยเปิดเป็นมหาวิทยาลัยที่จัดการเรียนการสอนทางไกลและไม่ได้จัดชั้นเรียนไว้ให้นักศึกษา ซึ่งมีแห่งเดียว คือ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (มสธ.) ส่วนมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา จัดเป็นกึ่งมหาวิทยาลัยปิดกับกึ่งมหาวิทยาลัยเปิด โดยจัดการเรียนการสอนควบคู่กันระหว่างการศึกษากฎหมาย หรือการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านสื่อการสอน กับการเรียนในชั้นเรียนบรรยาย แต่ไม่บังคับเข้าชั้นเรียน ในอดีตนั้นมีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง (จัดตั้งปี พ.ศ. 2476) เป็นมหาวิทยาลัยตลาดวิชาแห่งแรกของไทย แต่ในปัจจุบันเหลือเพียงแห่งเดียวก็คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (มร.) นั่นเอง

การจัดการศึกษาแบบตลาดวิชาที่สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียน

นอกเหนือจากเป็นหนึ่งในมหาวิทยาลัยที่ค่าเล่าเรียนถูกที่สุดในประเทศไทยแล้ว (Campus-Star, 2562 : online) มหาวิทยาลัยรามคำแหงยังมีความยืดหยุ่นในการจัดการเรียนการสอนที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียนได้สามารถเรียนรู้และประเมินศักยภาพของตนเองขณะเรียนอยู่ได้ด้วย โดยมหาวิทยาลัยรามคำแหงนั้นจัดการศึกษาด้วยระบบทวิภาค (Semester System) ในแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary System) ซึ่งคณะใดหรือภาควิชาใด มีหน้าที่เกี่ยวกับสาขาวิชาใดก็จะจัดการศึกษาและวิจัยในสาขานั้น ๆ แก่นักศึกษาของมหาวิทยาลัย ทั้งนี้ คณะหรือภาควิชาต่าง ๆ จะไม่เปิดสอนกระบวนวิชาซ้ำกัน สาขาวิชาต่าง ๆ ที่เปิดสอนในมหาวิทยาลัย โดยได้แบ่งการสอนออกเป็นกระบวนวิชา (Course) กระบวนวิชาหนึ่ง ๆ กำหนดเนื้อเรื่องมากน้อยเป็นจำนวนหน่วยกิต (Semester Credit) และทำการสอนกระบวนวิชาหนึ่ง ๆ เสร็จสิ้นในเวลา 1 ภาคการศึกษา นักศึกษาจากต่างสถาบันสามารถมาลงทะเบียนเรียนข้ามสถาบันได้ หรือสามารถโอนย้ายหน่วยกิตจากสถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ มาสมัครเป็นนักศึกษาที่รามคำแหงก็ได้เช่นกัน หรือแม้แต่นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษา (หรือเทียบเท่า) ที่มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (วุฒิ จบ ม.3 หรือ กศน.จบ ม.3) ก็สามารถมาสมัครเรียนเพื่อสะสมหน่วยกิตรวบรวมไว้ในระดับปริญญาตรีแบบไม่รับปริญญา หรือระบบพรีดีกรี (Pre-degree) ได้ทันที ซึ่งการเรียนในระบบพรีดีกรี ผู้เรียนจะไม่สามารถจบการศึกษาระดับปริญญาตรีได้เนื่องจากระบบพรีดีกรีเป็นการสะสมหน่วยกิตเท่านั้น แต่หน่วยกิตที่สะสมไว้จะปูทางไปสู่การจบปริญญาตรีได้เร็วขึ้น ในขณะที่เรียนอยู่ผู้เรียนจะมีโอกาสและเวลาในการค้นหาตัวเองโดยเฉพาะเรื่องการเรียนรู้ได้มากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นเมื่อเข้ามาเป็นนักศึกษาแบบเต็มตัวแล้วยังสามารถย้ายสาขาวิชา ย้ายคณะที่สังกัด และย้ายสถานที่เรียนระหว่างภูมิภาคกับส่วนกลางได้ด้วย ซึ่งนับว่าอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนเป็นอย่างมาก ในขณะที่

ที่การวัดผลการเรียนก็มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับสถานะภาพของผู้เรียนแต่ละคน หากไม่ผ่านการวัดและประเมินผลการศึกษาในภาคเรียนนั้น มหาวิทยาลัยจะจัดให้มีการสอบซ่อมหนึ่งครั้งต่อภาคเรียนปกติ ซึ่งผู้มีความคุณสมบัติ ก็คือ เป็นนักศึกษาที่สอบตกหรือขาดสอบในภาคปกติหรือภาคฤดูร้อน โดยวิชาที่สอบตกในภาค 1 ของภาคปกติ นักศึกษาที่จะใช้สิทธิสอบซ่อมต้องดำเนินการลงทะเบียนและสอบซ่อมในภาค 2 ของปีการศึกษาเดียวกันนั้น ส่วนวิชาที่สอบตกในภาค 2 ของภาคปกติหรือภาคฤดูร้อน นักศึกษาที่จะใช้สิทธิสอบซ่อมต้องดำเนินการลงทะเบียนและสอบซ่อมในภาค 1 ของปีการศึกษาถัดไปเท่านั้น รวมแล้วถ้านับเฉพาะการลงทะเบียนสอบทั้งภาคปกติ ภาคฤดูร้อนและภาคซ่อม มหาวิทยาลัยรามคำแหงมีการลงทะเบียนถึง 5 ครั้งใน 1 ปีการศึกษา (ภาคปกติ 2 ครั้ง ภาคซ่อม 2 ครั้ง และภาคฤดูร้อน 1 ครั้ง) ซึ่งนับว่ามีความยืดหยุ่นและช่วยอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนเป็นอย่างมาก นอกจากนี้การเรียนการสอนในแต่ละคณะยังมีการฝึกงานในสถานประกอบการ หรือองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมหาวิทยาลัยรามคำแหงได้ถูกจัดอยู่ในกลุ่มผลิตและพัฒนาบุคลากรวิชาชีพและสาขาจำเพาะ จากการแบ่งกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ซึ่งการผลิตบุคลากรวิชาชีพนั้นจำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนทั้งจากในสถาบันเองและจากสถานประกอบการหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องจึงจะสามารถผลิตบัณฑิตได้ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานเพื่อประกอบการสำเร็จการศึกษา ทั้งยังเป็นการพัฒนาทักษะการทำงานและทักษะการใช้ชีวิตให้กับผู้เรียนอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับหลักการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 หรือ 3R8C ที่ต้องการให้ผู้เรียนมีทั้งทักษะด้านความรู้ (Hard skills) หรือ 3R ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานที่ทุกคนต้องมี และ ทักษะทางด้านอารมณ์ (Soft skills) หรือ 8C ที่เป็นทักษะชีวิตและการทำงาน นอกเหนือจากนี้ที่สำคัญที่สุดก็คือในปีการศึกษา 2565 นี้เป็นต้นไปมหาวิทยาลัยรามคำแหงได้จัดโครงการให้ผู้ที่เคยเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยรามคำแหงแต่ยังไม่สำเร็จการศึกษา สามารถกลับมาลงทะเบียนเรียนได้อีกครั้ง เพื่อสานฝันที่เคยตั้งใจไว้ให้สำเร็จ ซึ่งนับว่าตอบโจทย์การศึกษาตลอดชีวิตได้เป็นอย่างดี (สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย สพฐ. (มปป.), อัญชลี วิมลศิลป์, 2559 : 33, สำนักบริการทางวิชาการและทดสอบประเมินผล (สวป. มร.), 2560 : ออนไลน์, Campus-Star, 2562:online, Campus-Star, 2564:online, คณะกรรมการองค์ความรู้ขององค์กร (สวป. มร.), 2565 : ออนไลน์ และ ประชาชาติธุรกิจ, 2565 : ออนไลน์)

สุบิน ไชยยะ พุทธิ ศิริบรรณพิทักษ์ และ ปิยพงษ์ สุเมตติกุล (2558 : 165-169) ได้เสนอกรอบแนวคิดเกี่ยวกับทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย โดยผู้เขียนได้นิยามทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ไว้ว่า เป็นความสามารถในการรู้จักวิธีการให้ได้มาซึ่งความรู้โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของระยะเวลาและสถานที่จนทำให้เกิดการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การที่จะเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตได้นั้น ผู้เรียนจำเป็นต้องมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตสามารถแบ่งออกเป็น 3 ทักษะหลัก 10 ทักษะย่อย ดังนี้

1. ทักษะการคิด (Thinking skills) ประกอบด้วย 4 ทักษะย่อย ได้แก่

1.1 ทักษะการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการคิดเชิงวิพากษ์ (Analysis, synthesis and critical thinking skills) หมายถึง ความสามารถในการตรวจสอบ การจำแนกแยกแยะ และการประเมินผล ข้อมูล รวมทั้งสามารถนำข้อมูลหรือความรู้ที่ได้มากำหนดเป็นประเด็นวิกฤตและมุมมองที่แตกต่างและขัดแย้ง เพื่อนำเสนอมุมมองใหม่ที่ดีกว่าเดิมได้

1.2 ทักษะการคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ (Initiative and creative skills) หมายถึง ความสามารถในการทำให้เกิดผลงานใหม่ที่แตกต่างไปจากความคิดหรือกิจกรรมของคนอื่น

1.3 ทักษะการคิดคำนวณ (Numeracy skills) หมายถึง ความสามารถในการทำความเข้าใจกับ ตัวเลขและสถิติในระดับพื้นฐานโดยสามารถอ่านและเขียนได้

1.4 ทักษะการคิดแก้ปัญหา (Problem solving thinking skills) หมายถึง ความสามารถในการ ระบุถึงปัญหาและสิ่งที่ตนเองไม่รู้ได้ และสามารถแก้ไขปัญหาลงในสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ทักษะการเรียนรู้ (Learning skills) ประกอบด้วย 4 ทักษะย่อย ได้แก่

2.1 ทักษะการรู้สารสนเทศ (Information Literacy skills) หมายถึง ความสามารถในการค้นหา การเข้าถึง การประเมิน และการนำสารสนเทศไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2. ทักษะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-directed learning skills) หมายถึง ความสามารถ ที่ต้องรับผิดชอบทั้งในการคิดริเริ่ม การกำหนดเป้าหมาย การวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผลการ เรียนรู้ด้วยตนเอง

2.3 ทักษะการทำงานเป็นทีมและการมีมนุษยสัมพันธ์ (Team work and people skills) หมายถึง ความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น โดยสามารถ เข้าใจคนอื่นและให้อภัยคนอื่นเมื่อมีความจำเป็น และสามารถทำงานร่วมกันเป็นทีมกับผู้อื่นในวัตถุประสงค์ เฉพาะได้

2.4 ทักษะการวิจัย (Research skills) หมายถึง ความสามารถในการค้นหาสารสนเทศ รู้แหล่ง สารสนเทศ และรวบรวมสารสนเทศที่ตนเองต้องการ มีทักษะในการคิดวิเคราะห์ การตีความหมาย การ ประเมินผล และการสังเคราะห์ข้อมูลได้มา และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

3. ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information technology and Communication skills) ประกอบด้วย 2 ทักษะย่อย ได้แก่

3.1 ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information technology skills) หมายถึง ความสามารถ ในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสมในการสื่อสารและการค้นคว้าข้อมูลที่ตนเองต้องการ และสามารถ นำไปใช้ประโยชน์ได้

3.2 ทักษะการสื่อสาร (Communication skills) หมายถึง ความสามารถในการสื่อสารทั้งทาง วจนภาษาและอวจนภาษาที่มีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการสื่อสารข้อมูลและแนวความคิดกับครอบครัว และเพื่อนร่วมงานได้ในทุกสถานการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีความสามารถในการพัฒนาและสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น โดยเข้าใจความต้องการของบุคคลอื่นและแสดงความคาดหวังของตนเองให้ผู้อื่นได้รับรู้และสามารถประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้

นอกจากนี้ สุบิน ไชยยะ พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์ และ ปิยพงษ์ สุเมตติกุล (2558 : 165-169) ยังได้เสนอแนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยไว้ 6 ด้านด้วยกัน คือ

1. นิสิตนักศึกษาควรใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ โดยมีหนังสือติดตัวอยู่เสมอซึ่งจะไม่คำนึงถึงระยะเวลาในการอ่าน ใช้เวลาว่างที่มีอยู่ในการอ่านหนังสือ ดังกล่าวถึงแม้จะเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ ในแต่ละวัน หรืออาจใช้เวลาช่วงเช้า 15 นาทีเพื่อการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่ตนสนใจ

2. นิสิตนักศึกษาควรจดบันทึกในสิ่งที่ตนต้องการเรียนรู้ โดยเขียนในสิ่งที่ตนต้องการเรียนรู้ แม้จะเป็นศาสตร์ใหม่ที่ไม่เคยมีการศึกษาหรือค้นพบมาก่อนก็ตาม

3. นิสิตนักศึกษาควรมีการแสวงหาเพื่อนทางปัญญา โดยใช้เวลาพูดคุยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นที่รู้จักขบคิดอยู่เสมอ ซึ่งอาจจะไม่ใช่ผู้ที่มีความเป็นเลิศทางปัญญาเท่านั้น แต่ต้องเป็นผู้ที่ชอบเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ ด้วย

4. นิสิตนักศึกษาควรลงมือปฏิบัติในสิ่งที่ตนไม่รู้หรือต้องการเรียนรู้ โดยผ่านการคิดอย่างมีทิศทาง เป็นระบบ คิดโดยผ่านความคิดเห็นของตนเองแล้วจดบันทึกพร้อมกับไตร่ตรองประเด็นที่ได้เรียนรู้นั้น ถ้าหากเป็นความรู้ที่ได้รับจากการเรียนรู้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ก็ควรพร้อมที่จะลงมือปฏิบัติในทันทีทันใด

5. นิสิตนักศึกษาควรมีการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ โดยอาจจะประกอบอาชีพที่ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ หรือค้นหาข้อมูลเพื่อโต้แย้งกับโลกทัศน์ของตนเองโดยไม่ละทิ้งสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้

6. นิสิตนักศึกษาควรมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้อื่นได้ โดยเป็นพี่เลี้ยงหรืออภิปรายความคิดเห็นกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งพร้อมที่จะรับข้อมูลใหม่อยู่เสมอ ตลอดจนควรตระหนักและให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วย

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า มหาวิทยาลัยรามคำแหง มีระบบการจัดการศึกษาที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะได้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ค้นพบตนเอง ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองเป็นหลัก ร่วมกับการฝึกประสบการณ์ทำงานในองค์กรทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และที่สำคัญมหาวิทยาลัยยังให้ความสำคัญกับความพร้อมในการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนซึ่งจะไม่เท่ากันและไม่เหมือนกันในแต่ละช่วงเวลาของชีวิตอีกด้วย โดยสังเกตได้จากการมีระบบการลงทะเบียนเรียนที่มากถึง 5 ครั้งใน 1 ปีการศึกษา นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสในการเรียนรู้ที่มากขึ้นโดยมีระบบการวัดประเมินผลตามสถานการณ์จริง ซึ่งย่อมมีส่วนช่วยในการสนับสนุน และพัฒนาการเรียนรู้ของ

ผู้เรียนจนผู้เรียนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในการเรียนรู้ได้ ก็นับว่าระบบการให้บริการด้านการศึกษา และระบบบริหารจัดการในด้านการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชานั้น มีส่วนช่วยในการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถค้นพบความต้องการในการเรียนและกำหนดทิศทางในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และปลายทางสุดท้ายบุคคลนั้นก็จะเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตได้ในที่สุด

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา

พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 ได้กำหนดแนวทางให้สถาบันอุดมศึกษาจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลได้ตลอดช่วงชีวิต โดยได้บัญญัติไว้ในหมวด 1 บททั่วไป มาตรา 5 ดังความต่อไปนี้ การจัดการอุดมศึกษาต้องเป็นไปเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บท แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติ และแผนด้านการอุดมศึกษา และต้องเชื่อมโยงกับการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่า เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับทรัพยากรบุคคลของประเทศในการเข้ารับการศึกษาในระดับอุดมศึกษารวมทั้งส่งเสริมให้มีการศึกษาอบรมเพื่อเสริมสร้างทักษะในการประกอบอาชีพของบุคคลและการศึกษาตลอดชีวิต รวมทั้งยังได้เน้นย้ำถึงบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการทำหน้าที่จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์พัฒนาชาติไทย ดังความใน หมวด 4 หน้าที่และอำนาจของสถาบันอุดมศึกษา ส่วนที่ 1 หน้าที่และอำนาจ ใน มาตรา 26 ดังความว่า สถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่และอำนาจในการจัดการศึกษาโดยต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บท แผนการปฏิรูปประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติ และแผนด้านการอุดมศึกษาและสนองต่อความจำเป็นและความต้องการของประเทศในด้านต่าง ๆ การส่งเสริมให้เกิดผู้ประกอบการรายใหม่ให้แก่ประเทศ การพัฒนากำลังคนของประเทศ และการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อให้ประเทศไทยพัฒนาไปสู่ประเทศที่มีความก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และมีพลเมืองที่มีคุณภาพ และในส่วนที่ 2 การจัดการศึกษา มาตรา 31 ดังความว่า สถาบันอุดมศึกษาพึงจัดให้มีหลักสูตรการศึกษาหรือการเรียนการสอนในรูปแบบที่หลากหลายจนถึงระดับปริญญา ซึ่งอาจเป็นการศึกษาแบบชุดการเรียน การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษานอกเวลา งาน เพื่อพัฒนาศักยภาพและทักษะการทำงานของบุคคลในทุกช่วงวัย (กระทรวงการอุดมศึกษา, 2563 : 3-4) จะเห็นได้ว่ากฎหมายกำหนดให้สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจนในการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตให้กับสังคมไทย ผ่านกระบวนการจัดบริการทางการศึกษาของแต่ละแห่ง ซึ่งมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชาก็ควรมีบทบาทสำคัญในการผลักดันภารกิจส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัยให้เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรมเนื่องด้วยมีความยืดหยุ่นมากกว่ามหาวิทยาลัยในแบบอื่นๆ ทั้งนี้ผู้เขียนขอสรุปเป็นแนวทางไว้ดังนี้

(1) ระบบคลังหน่วยกิตระดับอุดมศึกษา หรือ ระบบธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank System)

จากประกาศกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เรื่อง แนวทางการดำเนินงานระบบคลังหน่วยกิตระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 ฉบับที่ 1 และ แนวทางการดำเนินงานระบบคลังหน่วยกิตระดับ

ดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2563 ฉบับที่ 2 นั้นบ่งชี้ได้ว่าในระดับนโยบายของภาครัฐได้ให้ความสำคัญของการดำเนินงานระบบคลังหน่วยกิตในระดับอุดมศึกษาเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย โดยระบบคลังหน่วยกิตในระดับอุดมศึกษานั้นอาศัยกลไกในการเทียบโอนความรู้ความสามารถหรือสมรรถนะ ที่ได้จากการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และจากประสบการณ์บุคคล มาเก็บสะสมไว้ในคลังหน่วยกิตของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งใน “คลังหน่วยกิต” นั้นจะประกอบไปด้วย ระบบทะเบียนสะสมหน่วยกิตสำหรับผู้เรียนที่เข้าศึกษา รายวิชาต่าง ๆ ทั้งในหลักสูตรระยะสั้น หรือหลักสูตรระยะยาว ในระดับอนุปริญญา หรือปริญญาตรีของสถาบันอุดมศึกษาที่จัดไว้สำหรับการจัดการศึกษา และที่ได้จากการเทียบโอนในระบบคลังหน่วยกิต โดยคลังหน่วยกิตจัดให้มีหลักฐานการสะสมหน่วยกิต อาทิ สมุดสะสมหน่วยกิต หรือแฟ้มสะสมงานแบบอิเล็กทรอนิกส์ออนไลน์ ซึ่งฝากในคลังหน่วยกิตของสถาบันอุดมศึกษา โดยจุดเด่นของระบบธนาคารหน่วยกิตในมหาวิทยาลัย ก็คือ สามารถเทียบโอนผลลัพธ์การเรียนรู้ และเทียบโอนประสบการณ์ของผู้เรียนได้ ซึ่งการเทียบโอนผลลัพธ์การเรียนรู้จะเน้นไปที่การเทียบเคียงรายวิชาในหลักสูตรที่ผู้เรียนได้เคยเรียนมาจากสถาบันการศึกษาในระดับการศึกษาที่เทียบเท่ากับระดับการศึกษาที่ผู้เรียนประสงค์จะเข้าศึกษาต่อ เพื่อให้ได้หน่วยกิตตามหลักเกณฑ์การเทียบโอนผลการเรียนระดับปริญญาเข้าสู่วิทยาลัยในระบบ โดยสามารถเทียบโอนย้ายไปมาระหว่างสถาบันอุดมศึกษาได้ และการเทียบโอนประสบการณ์ ซึ่งเป็นการนำผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเคยมีความรู้มาก่อน มาขอเทียบกับเนื้อหาสาระสำคัญของรายวิชาต่าง ๆ ของการเรียนในระบบตามหลักสูตรเพื่อให้ได้หน่วยกิต โดยผู้เรียนต้องสามารถแสดงให้เห็นได้ว่า มีความรู้ ทักษะ และเจตคติ พร้อมทั้งมีหลักฐานซึ่งแสดงว่าผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ตรงตามวัตถุประสงค์ หรือผลลัพธ์การเรียนรู้ ที่กำหนดในรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาของหลักสูตรที่ผู้เรียนศึกษาอยู่หรือประสงค์จะศึกษาต่อ ซึ่งควรได้รับการประเมินผลการเรียนรู้เพื่อเทียบโอนประสบการณ์ที่มีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและไม่ต้องศึกษาซ้ำในเนื้อหาสาระที่ผู้เรียนมีความรู้ทักษะมาก่อนแล้ว ทั้งนี้การเทียบโอนประสบการณ์ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์การเทียบโอนผลการเรียนระดับปริญญาเข้าสู่วิทยาลัยในระบบ และขอแนะนำเกี่ยวกับแนวปฏิบัติที่ดีในการเทียบโอนผลการเรียนระดับปริญญา (ศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2562 : 32-33 และ ศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2563 : 34)

มหาวิทยาลัยรามคำแหงมีประสบการณ์ในระบบการเทียบโอนผลลัพธ์การเรียนรู้มาก่อนแล้วนั่นก็คือระบบปริติกรี (Pre-degree) หรือการสะสมหน่วยกิตล่วงหน้า ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการสามารถดำเนินการได้ทันทีตามที่ฝ่ายกำกับนโยบายเห็นชอบลงมา ทั้งนี้ฝ่ายนโยบายเองก็ต้องมีความชัดเจนในการผลักดันเรื่องดังกล่าวให้เป็นวาระสำคัญในการขับเคลื่อนมหาวิทยาลัย รวมทั้งต้องลงทุนสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาช่วยในการดำเนินการในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับมหาวิทยาลัยรามคำแหงให้เป็นมหาวิทยาลัยตลาดวิชายุคดิจิทัล ที่สามารถแข่งขันกับสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ได้อย่างสมศักดิ์ศรี

(2) การจัดการศึกษาที่แตกต่างไปจากมาตรฐานการอุดมศึกษา (Higher Education SandBox)

คำว่า แซนด์บ็อกซ์ (Sandbox) เป็นคำที่กำลังได้รับความนิยมและถูกนำมาใช้ในหลายภาคส่วน ทั้ง ภาคธุรกิจและภาคการศึกษา ตามความหมายเดิมคำว่า แซนด์บ็อกซ์ นั้นหมายถึง กระบะหรือกล่องที่บรรจุทรายไว้ ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งในสนามเด็กเล่น สำหรับให้เด็กๆ ได้เข้าไปเล่นปั้นแต่งทรายให้เป็นรูปร่างต่างๆ ตามจินตนาการ โดยต้องทำภายในขอบเขตที่กำหนดไว้เท่านั้น (Kanokwan, 2564 : online และ (ณัฐวุฒิ พงศ์สิริ, 2564 : ออนไลน์)) โดยคำว่า แซนด์บ็อกซ์ ปรากฏขึ้นครั้งแรกบนหน้าประวัติศาสตร์ในราวคริสต์ศตวรรษที่ 16 (ค.ศ. 1501 – ค.ศ. 1600) ในขณะที่เทคโนโลยีการพิมพ์ด้วยหมึกพิมพ์เริ่มแพร่หลายในประเทศแถบยุโรป โดยเริ่มมีการพัฒนาแท่นพิมพ์และการเรียงตัวอักษรตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 และพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมการพิมพ์ในระยะเวลาต่อมา คำว่า Sandbox ในสมัยนั้นคือการนำเอาทรายมาสาดลงบนกระดานเรียงตัวอักษรหรือบนเอกสารที่เพิ่งพิมพ์เสร็จเพื่อให้ทรายเป็นตัวช่วยซับหมึกให้แห้งเร็วขึ้น เพราะน้ำหมึกในยุคนั้นมีความเข้มข้นและใช้เวลานานในการที่จะรอให้แห้ง ดังนั้นในทุก ๆ โรงพิมพ์จึงต้องมีกระบะใส่ทรายไว้เพื่อช่วยทำให้หมึกแห้งเร็วขึ้นนั่นเอง แซนด์บ็อกซ์จึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการพิมพ์โดยตรง และการพิมพ์หนังสือหรือเอกสารในสมัยนั้นก็ทำให้โลกมีการพัฒนาการรวบรวมและกระจายองค์ความรู้หรือข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้สะดวกยิ่งขึ้น(เอกพงษ์ หริ่มเจริญ, 2564 : ออนไลน์) คำว่า แซนด์บ็อกซ์ เริ่มเป็นคำที่คุ้นหูกันมากขึ้นในช่วงทศวรรษ 1970s ซึ่งเป็นยุคเริ่มต้นของการพัฒนาคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล โดยโปรแกรมเมอร์ หรือนักเขียนโค้ดภาษาคอมพิวเตอร์ จะสร้างสภาพแวดล้อมที่ตัดขาดจากระบบกลางเพื่อทดสอบโค้ด หรือโปรแกรมที่กำลังพัฒนาไม่ให้ข้อมูลปะปนกัน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการส่งคำสั่งที่ขัดแย้งจนไปสร้างความเสียหายกับฮาร์ดแวร์ในส่วนอื่น ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ (ณัฐวุฒิ พงศ์สิริ, 2564 : ออนไลน์)

ต่อมาคำว่าแซนด์บ็อกซ์ถูกนำกลับมาใช้อีกครั้งในยุคดิจิทัลที่ทุกอย่างก้าวของชีวิตต้องมีเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเกี่ยวข้อง การเข้ามาอย่างรวดเร็วของโลกยุคดิจิทัลทำให้วิถี แนวปฏิบัติ หรือแม้แต่อาชีพในรูปแบบเดิมๆ ถูกบังคับให้เปลี่ยนแปลงจนกระทั่งล้มหายตายจากไปได้หากไม่ปรับตัวให้ทันกับยุคสมัยที่ทุกอย่างก้าวไปข้างหน้าอย่างรวดเร็ว การเข้ามาของเทคโนโลยีดิจิทัลแม้จะทำให้เกิดการพัฒนาและสร้างความเจริญให้กับมนุษยชาติ แต่ก็เชื่อว่าทุกอย่างจะเปลี่ยนผ่านจากสังคมดั้งเดิมไปสู่สังคมใหม่ได้อย่างทันที ในประเทศที่ภาครัฐเต็มไปด้วยแนวคิดในแบบ Regulator หรือรัฐเป็นผู้กำกับดูแล การเปลี่ยนเข้าสู่สังคมดิจิทัลนั้นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบ ข้อกฎหมายหรือแนวทางปฏิบัติที่วางไว้ในรูปแบบเดิม ๆ ของภาครัฐ คำว่า Sandbox จึงถูกนำกลับมาใช้ในรูปแบบที่เรียกว่า “Regulatory Sandbox” คือ การกำหนดพื้นที่อาณาเขตหรือนิคมอุตสาหกรรม เพื่อยกเว้นการบังคับใช้กฎระเบียบบางอย่างที่อาจจะเป็นอุปสรรคในการประกอบธุรกิจ โดยการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับในกลุ่มนักธุรกิจ นักวิชาการ ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ว่าระเบียบและข้อกฎหมายเดิมที่ถูกกำหนดไว้โดยรัฐ ส่วนหนึ่งเป็นอุปสรรคในการ

พัฒนาประเทศในโลกยุคดิจิทัล (เอกพงษ์ หริ่มเจริญ, 2564 : ออนไลน์) คำว่าแซนด์บ็อกซ์จึงเริ่มนำมาใช้อย่างแพร่หลายกับโครงการที่ใช้ทดสอบนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นธุรกิจที่จะช่วยอำนวยความสะดวก และยกระดับคุณภาพชีวิต การทดสอบผลิตภัณฑ์ หรือบริการต้นแบบ นั้นจะอยู่ภายใต้ระบบนิเวศที่กฎระเบียบไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา แต่ก็ต้องมีการควบคุมกำกับดูแลเพียงพอที่จะไม่หลุดไปสร้างความเสียหายให้ผู้บริโภคในวงกว้าง ดังนั้นแนวคิดการทำแซนด์บ็อกซ์ จึงไม่ได้จำกัดอยู่แค่แวดวงคอมพิวเตอร์อีกต่อไปแต่ได้ขยายของเขตไปสู่ภาคธุรกิจและภาคบริการ (ณัฐวุฒิ พงศ์สิริ, 2564 : ออนไลน์) สำหรับในประเทศไทยนั้นองค์กรแรก ๆ ที่ริเริ่มนำคำว่า แซนด์บ็อกซ์ มาใช้ ก็คือ ธนาครแห่งประเทศไทย โดยธนาครแห่งประเทศไทยได้ประกาศใช้ **Regulatory Sandbox** ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 สำหรับเป็นพื้นที่ทดสอบนวัตกรรมที่นำเทคโนโลยีใหม่เข้ามาสนับสนุนการให้บริการทางการเงิน (FinTech) ภายในพื้นที่หรือสภาพแวดล้อมของการประกอบธุรกิจและการให้บริการที่จำกัด ภายใต้กฎระเบียบ หลักเกณฑ์ การกำกับดูแลที่ยืดหยุ่น และมีความเสี่ยงในระดับที่ยอมรับได้ (ธนาครแห่งประเทศไทย, 2562 : 1-2) สำหรับเป้าหมายสำคัญของแซนด์บ็อกซ์ ก็คือ การทดสอบก่อนนำไปใช้จริง แต่เมื่อดูแล้วก็ไม่น่าจะแตกต่างจากการจัดทำโครงการนำร่อง (Pilot Project) ซึ่งเป็นการทดสอบความเป็นไปได้ของแนวคิด ก่อนนำไปขยายผลในวงกว้างเช่นกัน อย่างไรก็ตามเครื่องมือทั้งสองประเภทแตกต่างกันในหลายประเด็น โดยโครงการนำร่องจะทดสอบเฉพาะผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ออกแบบเสร็จแล้วกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อขอคำแนะนำ หรือข้อเสนอแนะก่อนนำไปใช้จริง ซึ่งผู้พัฒนาไม่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแก้ไขตามข้อเสนอทุกอย่างก็ได้ ในขณะที่การทำ แซนด์บ็อกซ์ ตัวผลิตภัณฑ์ หรือบริการ ยังอยู่ในช่วงพัฒนาและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา ซึ่งแซนด์บ็อกซ์ต้องมีลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ 1) มีการทดสอบในระบบนิเวศจริงแต่อยู่ภายใต้ข้อจำกัด เช่น จำกัดจำนวนกลุ่มผู้ใช้บริการ จำกัดระยะเวลาทดสอบ และมีมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคที่เหมาะสม เพื่อสามารถควบคุมความเสี่ยงภายใต้สภาพแวดล้อมที่กำหนดให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ 2) กำหนดกฎเกณฑ์เฉพาะเพื่อให้สอดคล้องกับข้อเสนอหรือแนวคิดทางธุรกิจของผู้พัฒนา ซึ่งแตกต่างจากกฎเกณฑ์ที่ใช้อยู่ทั่วไป และ 3) มีการผ่อนปรน หรือยกเว้นการใช้บังคับกฎหมาย หรือกฎระเบียบในบางกรณี เช่น ออกใบอนุญาตให้แบบมีเงื่อนไข มีข้อกำหนดหรือแนวปฏิบัติสำหรับผู้พัฒนาที่ร่วมทดสอบ เป็นต้น แต่ถ้าขาดองค์ประกอบสำคัญทั้งสามประการดังที่กล่าวมา การทดสอบที่ดำเนินการกันจะเป็นเพียงโครงการนำร่อง หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ หรือบริการมาเป็นพิเศษเพื่อศึกษาและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นเท่านั้น จะไม่เข้าข่ายการทดสอบแบบแซนด์บ็อกซ์ (ณัฐวุฒิ พงศ์สิริ, 2564 : ออนไลน์)

ส่วนการนำแนวคิดของแซนด์บ็อกซ์ ไปใช้ในแวดวงการศึกษา นั้น จะมีทั้งในระดับพื้นฐานการศึกษา และระดับอุดมศึกษา โดยในระดับพื้นฐานการศึกษามีโครงการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (Education Sandbox) ซึ่งพื้นที่การศึกษาที่ได้รับการประกาศให้เป็นพื้นที่สำหรับปฏิรูปการบริหารและการจัดการการศึกษาในรูปแบบใหม่เพื่อสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมการศึกษา อันเป็นการนำร่องในการกระจายอำนาจ

และให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความคล่องตัวกับบริบทและความต้องการของชุมชนโดยใช้จังหวัดเป็นฐาน ในการคิดค้นและพัฒนานวัตกรรมการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา และสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายการศึกษาที่กำหนดไว้ รวมทั้งลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการที่เน้นการพัฒนากลไกการจัดการศึกษาร่วมกันของทุกภาคส่วนในพื้นที่ โดยอาศัยอำนาจตาม พ.ร.บ.พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 รวมทั้งมีการขยายผลนวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนและวิธีการปฏิบัติที่ดีไปใช้ในสถานศึกษาอื่น ในปัจจุบันมีจังหวัดพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาทั้งหมด 8 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ กาญจนบุรี ศรีสะเกษ ระยอง สตูล บัตตานี ยะลา และนราธิวาส ทั้งนี้ โครงการดังกล่าว เป็นความหวังหนึ่งในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศอันจะนำมาซึ่งการพัฒนาทุนมนุษย์ และศักยภาพของแรงงานในอนาคต อันจะนำมาซึ่งการยกระดับความสามารถในการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศได้ด้วย (สมพงษ์ จิตระดับ สุธงศาตินิก, ชุตินา ชุมพงศ์, 2561 : ออนไลน์ , กระทรวงศึกษาธิการ, 2562 : 113-120 และ นรพัชร อัสวาลลภ, 2565 : ออนไลน์)

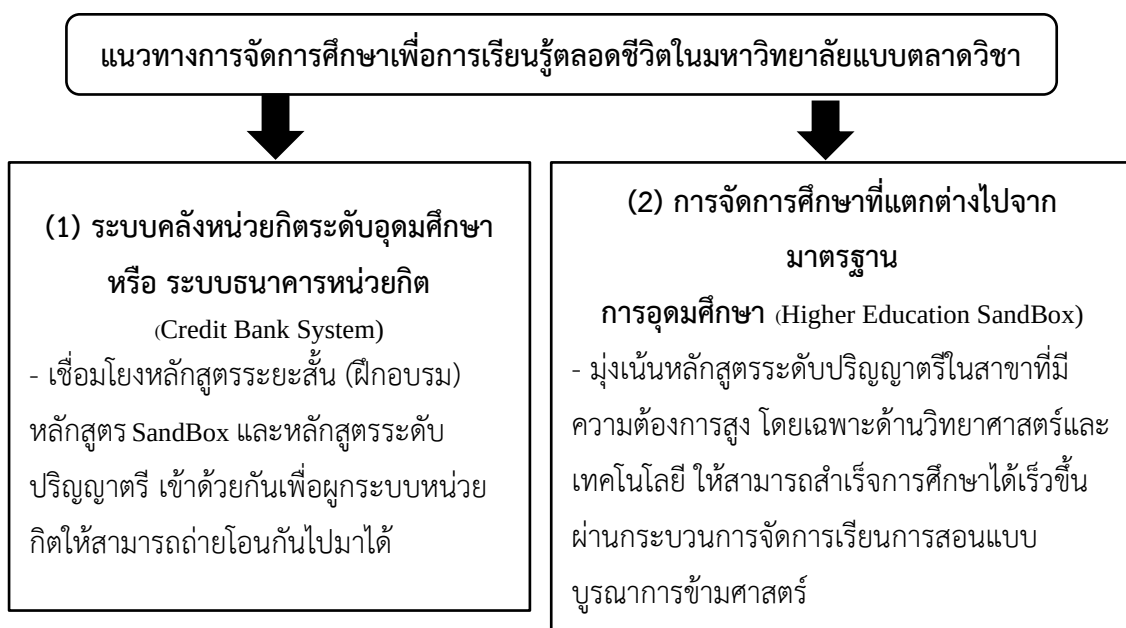
สำหรับแนวคิดแซนด์บ็อกซ์ในระดับอุดมศึกษานั้นเป็นส่วนหนึ่งในโครงการพัฒนากำลังคนภายใต้กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ซึ่งมีทั้งหมด 6 โครงการ ได้แก่ (1) โครงการสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน (Cooperative and Work Integrated Education) หรือ CWIE (2) โครงการการบูรณาการการเรียนรู้กับการทำงาน (Work-integrated Learning; WiL) (3) โครงการเครือข่ายการอุดมศึกษาเพื่ออุตสาหกรรม (Higher Education for Industry Consortium; Hi-FI Consortium) (4) โครงการสร้างขีดความสามารถในการทำนวัตกรรมของภาคอุตสาหกรรมเพื่อยกระดับความสามารถการแข่งขันของประเทศโดยการพัฒนากำลังคนระดับสูง (Total Innovation Management Enterprise; TIME) (5) การจัดการศึกษาที่แตกต่างไปจากมาตรฐานการอุดมศึกษา (Higher Education Sandbox) และ (6) โครงการส่งเสริมให้บุคลากรวิจัยในสถาบันอุดมศึกษาไปปฏิบัติงานเพื่อแก้ไขปัญหา และเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตให้กับภาคอุตสาหกรรม (Talent Mobility; TM) สำหรับโครงการการจัดการศึกษาที่แตกต่างไปจากมาตรฐานการอุดมศึกษา หรือ Higher Education Sandbox นั้นเกิดขึ้นจากความตระหนักถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทยให้ทันกับบริบทโลกที่เปลี่ยนไป ไม่ว่าจะเป็นความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี การเข้าสู่สังคมสูงวัย และวิถีชีวิตแบบหลายช่วง (Multistage life) จึงเปิดโอกาสให้สถาบันอุดมศึกษาได้ทดลองพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษารูปแบบใหม่ๆ ที่ไม่มีมาตรฐานการอุดมศึกษาในปัจจุบันมารองรับ หรือติดข้อจำกัดของมาตรฐานการอุดมศึกษาในปัจจุบัน ทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้ เพื่อให้สามารถผลิตและพัฒนากำลังคนที่รองรับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมยุคใหม่เพื่อก้าวเข้าสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้ว และเกิดการสร้างมาตรฐานอุดมศึกษาในกระบวนทัศน์แบบใหม่ โดยเน้นไปที่การจัดการศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนเฉพาะทางระดับปริญญาตรี เพื่อให้ภาคอุตสาหกรรมได้รับกำลังคนที่มีสมรรถนะเฉพาะตรงตามความต้องการของผู้ประกอบการ (ระบบสาร

สารสนเทศ STEMPlus (อว.), 2565 : ออนไลน์ และ นโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.), 2565 : ออนไลน์) ทั้งนี้ในประชุมคณะรัฐมนตรี (ครม.) มีมติเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2565 เห็นชอบให้สถาบันอุดมศึกษาหรือส่วนงานในสถาบันอุดมศึกษาจัดการศึกษาที่แตกต่างไปจากมาตรฐานการอุดมศึกษาแทนคณะรัฐมนตรีตามที่ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ได้เสนอมา และให้ถือว่าการอนุมัติและความเห็นชอบดังกล่าวเป็นมติของคณะรัฐมนตรี และรายงานให้คณะรัฐมนตรีทราบเป็นระยะ ตามนัยมาตรา 69 แห่งพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 โดยมอบอำนาจให้สภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.) ทำหน้าที่พิจารณาถ้อยแถลงเรื่องการจัดการศึกษาที่แตกต่างจากมาตรฐานการอุดมศึกษา ซึ่งที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ได้กำหนดกรอบการทำงานไว้ดังนี้ (1) การผลิตบัณฑิตที่มีสมรรถนะตรงกับความต้องการของอุตสาหกรรม รองรับความต้องการของภาคอุตสาหกรรมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ (2) เกิดนวัตกรรมการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ตอบโจทย์รูปแบบวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป และ (3) เกิดรูปแบบการจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่น สามารถจัดการศึกษาแก่ผู้เรียนในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยได้ (กรมประชาสัมพันธ์, 2565 : ออนไลน์)

มหาวิทยาลัยรามคำแหงมีคณะที่เกี่ยวข้องกับวิศวกรรมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ อยู่แล้วแต่เดิม ซึ่งสิ่งที่ต้องทำต่อไปคือ ดำเนินการจับคู่ความต้องการกำลังคนกับภาคธุรกิจในรูปแบบบริการครบจบที่เดียว (One Stop Service) โดยขอการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (บีโอไอ) ซึ่งบีโอไอมีข้อมูลความต้องการแรงงานที่มีสมรรถนะเฉพาะที่บริษัทต่างประเทศที่เข้ามาลงทุนในประเทศต้องการอยู่ ก่อนแล้ว ดังนั้นการร่วมมือกันพัฒนาหลักสูตรแบบนอกกรอบระหว่างภาคเอกชน ภาคอุตสาหกรรม และสถาบันอุดมศึกษา จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างเร่งด่วน เพื่อสนับสนุนการผลิตกำลังคนสมรรถนะสูงในด้านวิศวกรรมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ รวมทั้งเป็นหนึ่งในกลไกช่วยดึงดูดบริษัทต่างประเทศเข้ามาลงทุนในประเทศอีกทาง แต่เดิมกว่าจะเรียนจบหลักสูตรในระดับปริญญาตรีต้องใช้เวลาถึง 4 ปี ซึ่งไม่ทันต่อความต้องการของอุตสาหกรรม ดังนั้นการปรับหลักสูตรใหม่เป็นหลักสูตรเฉพาะแบบเร่งรัดเข้มข้นและมีมาตรฐานที่รองรับแต่ใช้ระยะเวลาเรียนแค่ 2-3 ปีแทน ลักษณะนี้จะเป็นแนวทางที่ตอบโจทย์มากกว่า โดยหลักสูตรแซนด์บ็อกซ์นั้นไม่ใช่การหนีเกณฑ์มาตรฐานที่กำกับหลักสูตร แต่เป็นการปรับเปลี่ยนวิธีการและรูปแบบการศึกษาอย่างไรข้อจำกัด โดยการสร้างหลักสูตรใหม่ที่ตอบโจทย์การพัฒนาประเทศอย่างเร่งด่วนแบบนอกกรอบ เพื่อให้ทันต่อการปรับตัวอย่างรวดเร็วและความต้องการจากตลาดแรงงาน ส่วนหลักสูตรปกติก็ยังคงมาตรฐานเดิมและมีการศึกษาควบคู่กันไป

สรุป

มหาวิทยาลัยรามคำแหงก่อตั้งโดยเป็นมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชาแห่งที่สองของประเทศไทยต่อจากมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองในยุคแรกเริ่ม ซึ่งในปี พ.ศ. 2565 ถือเป็นวาระครบรอบห้าทศวรรษแห่งการก่อตั้ง ปัจจุบันแนวคิดของมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชานั้นกำลังได้รับความสนใจจากมหาวิทยาลัยปิดทั่วไป ทั้งนี้ก็เพราะความยืดหยุ่นในการบริหารหลักสูตรซึ่งเป็นที่ต้องการของทุกมหาวิทยาลัย ประกอบการสังคมไทยได้เข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างเต็มตัวแล้ว ในอนาคตอันใกล้จำนวนนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจะน้อยลง การเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาจะยิ่งน้อยตามไปอีก รวมทั้งแนวคิดของสังคมยุคใหม่ที่เป็นสังคมแบบเปิดที่ให้คุณค่ากับประสบการณ์ทำงานมากกว่าวุฒิทางการศึกษาก็อาจจะดึงดูดผู้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ให้เข้าสู่รั้วสถาบันอุดมศึกษาน้อยลงไปด้วย มหาวิทยาลัยหลายแห่งรวมทั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหง จำเป็นต้องปรับตัวด้วยการเบนเข็มไปหาผู้เรียนในช่วงวัยอื่นๆ มาทดแทน รวมทั้งต้องออกแบบหลักสูตรที่ตอบโจทย์การทำงานในสังคมยุคดิจิทัล หรือโลกการทำงานในอนาคตให้มากที่สุดอีกด้วย ซึ่งผู้เขียนขอสรุปไว้ดังนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมประชาสัมพันธ์. (2565). กรมเห็นชอบแนวทางการจัดการศึกษาที่แตกต่างจากมาตรฐานการอุดมศึกษา (Higher Education Sandbox) รองรับการพัฒนาอุตสาหกรรมเป้าหมายของประเทศ ผลิตหลักสูตรที่ยืดหยุ่น ยกระดับนวัตกรรมการศึกษา. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 11 มิถุนายน 2565. แหล่งที่มา: <https://prd.go.th/th/content/category/detail/id/39/iid/73409>
- กระทรวงการอุดมศึกษา. (2563). พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา: <https://www.mhesi.go.th/index.php/all-legal/74-act/2150-2562.html>
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา <https://www.moe.go.th/พระราชบัญญัติพื้นที่/>
- กล้า ทองขาว. (ม.ป.ป.). มหาวิทยาลัยเปิด. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา <https://www.dpu.ac.th/ces/upload/km/1377584890.pdf>
- ข่าวรามคำแหง. (2553). อธิการบดีให้โอวาทในการปฐมนิเทศนักศึกษาใหม่ ปีการศึกษา 2553. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา http://www.info.ru.ac.th/Vol40/08_40.pdf
- คณะกรรมการองค์ความรู้ขององค์กร สำนักบริการทางวิชาการและทดสอบประเมินผล มหาวิทยาลัยรามคำแหง (สวป. มร.). (2565). องค์ความรู้ของผู้ให้บริการและผู้รับบริการ เรื่อง การบริการงานทะเบียนการศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา http://www.regis.ru.ac.th/document/2022_KM65.pdf
- ณัฐวุฒิ พงศ์สิริ. (2564). แบบไหนถึงจะเป็น Sandbox?. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา <https://www.thansettakij.com/general-news/476035>
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2562). แนวปฏิบัติเรื่อง แนวทางการเข้าร่วมทดสอบและพัฒนานวัตกรรมที่นำเทคโนโลยีใหม่มาสนับสนุนการให้บริการทางการเงิน (Regulatory Sandbox). ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา <https://www.bot.or.th/Thai/FIPCS/Documents/FPG/2562/ThaiPDF/25620036.pdf>
- ธนศน์ นุ่นมัน. (2561). รามคำแหงเรียนระบบเปิด ไม่กระทบวิกฤตไร้ผู้เรียน. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 14 เมษายน 2565. แหล่งที่มา: <https://www.posttoday.com/politic/report/568399>
- นรพัชร อัสวาลลภ (2565). พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของจังหวัดศรีสะเกษ. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา <http://www.fpojournel.com/srisaket-education-innovation/>
- ประชาชาติธุรกิจ. (2565). ม.รามคำแหง รับนักศึกษาใหม่ คนเรียนไม่จบกลับมาเรียนต่อ ได้ส่วนลด 50%. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา: <https://www.prachachat.net/education/news-917386>

- ระบบสารสนเทศ STEMPlus (อว.). 2565. โครงการพัฒนากำลังคนภายใต้กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 11 มิถุนายน 2565. แหล่งที่มา <https://stemplus.or.th/development>
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2563). *นโยบายสถานศึกษาเปิด*. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 3 กันยายน 2565. แหล่งที่มา <https://th.wikipedia.org/wiki/นโยบายสถานศึกษาเปิด>
- ศักรินทร์ ขนประชา. (2562). การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong education). *วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัย*. 14 (26), 159-175.
- ศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการรัฐมนตรี. (2562). ประกาศกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมเรื่อง แนวทางการดำเนินงานระบบคลังหน่วยกิตระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2562. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา: <https://ratchakitcha2.soc.go.th/pdfdownload/?id=17110396>
- ศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการรัฐมนตรี. (2563). ประกาศกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมเรื่อง แนวทางการดำเนินงานระบบคลังหน่วยกิตระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 ฉบับที่ 2. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา: <https://ratchakitcha2.soc.go.th/pdfdownload/?id=17137186>
- สภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.). 2565. *ครม. มอบ สภานโยบายฯ ลุยจัดการศึกษาที่แตกต่างจากมาตรฐานการอุดมศึกษา Higher Education Sandbox เดินหน้าชวน มหา'ลัย ปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนให้ทันกับบริบทโลกที่เปลี่ยนไป*. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 11 มิถุนายน 2565. แหล่งที่มา <https://www.nxpo.or.th/th/9970/>
- สมพงษ์ จิตระดับ สุอังคะวาทิน, ชุติมา ชุมพงค์. (2561). *โรงเรียนอิสระในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา*. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/columnists/news_1092807
- สำนักบริการทางวิชาการและทดสอบประเมินผล มหาวิทยาลัยรามคำแหง (สวป. มร.). (2560). *ข้อบังคับ มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2560*. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา: http://www.regis.ru.ac.th/index.php/regulation60/72-regulation_articles
- สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย สพฐ. (มปป.). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 2 กันยายน 2565. แหล่งที่มา https://webs.rmutl.ac.th/assets/upload/files/2016/09/20160908101755_51855.pdf
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564 ก). *ดัชนีการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย พ.ศ. 2563*. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 14 เมษายน 2565. แหล่งที่มา: <http://www.onec.go.th/th.php/book/BookView/1879>

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564 ข). รายงานการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 14 เมษายน 2565. แหล่งที่มา: <http://www.onec.go.th/th.php/book/BookView/1885>
- สุบิน ไชยยะ, พงษ์สิทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์ และ ปิยะพงษ์ สุเมตติกุล. (2558). ทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย : กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี. วารสาร สงขลานครินทร์ ฉบับ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 21 (3), 149-176.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2544). รายงานการวิจัย การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทย ในศตวรรษที่ 21. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 14 เมษายน 2565. แหล่งที่มา: <http://www.onec.go.th/th.php/book/BookView/772>
- สุมาลี สังข์ศรี. (2557). การวิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในบริบทประเทศไทย, ใน สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล (บ.ก.), การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต. (น. 205-226). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัญชลี วิมลศิลป์. (2559). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนผ่านเว็บตามทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยตลาดวิชา. วารสารดุสิตบัณฑิตทาง สังคมศาสตร์. 12 (1), 31-45.
- อุดม เขยกิจวงศ์. (2551). การส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. กรุงเทพมหานคร: แสงดาว.
- เอกพงษ์ หริ่มเจริญ. (2564). ที่มาของ ‘Sandbox’ ศัพท์เล็กๆ ที่เติบโตในแวดวงคอมพิวเตอร์. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา: <https://www.bangkokbiznews.com/news/>
- Department of Education, Skills and Employment, Australian Government. (2015). Higher Education: Thailand. Online. Access on 3 September 2022. Retrieve from https://internationaleducation.gov.au/International-network/thailand/PolicyUpdates-Thailand/Documents/Thailand%20Education%20Policy%20Update_HE_FINAL.pdf
- Oliver S Crocco. (2018). Thai Higher Education: Privatization and Massification. Online. Access on 3 September 2022. Retrieve from https://www.academia.edu/37936958/Thai_Higher_Education_Privatization_and_Massification
- Campus-Star. (2562). 8 มหาวิทยาลัยไทย ที่มีค่าเทอมถูกที่สุด – เลือกเรียนต่อที่ไหนดี ?. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา: <https://campus.campus-star.com/education/139408.html>
- Campus-Star. (2564). อว. แบ่ง 5 กลุ่มมหาวิทยาลัย ปีงบประมาณ 65 – สถาบันอุดมศึกษาไทย. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา: <https://campus.campus-star.com/education/147278.html>

- Kanokwan. (2564). *Sandbox คืออะไร สำคัญอย่างไรในโลกธุรกิจ*. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา <https://workpointtoday.com/what-is-sandbox/>
- Plook TCAS. (2560). *มหาวิทยาลัยเปิด มหาวิทยาลัยปิด คืออะไร*. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา <https://www.trueplookpanya.com/blog/content/61115>
- SCB EIC (Economic Intelligence Center). (2565). *Reskill/Upskill ทางรอดแรงงานไทยที่ยังไปไม่พร้อมกัน*. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา <https://www.scbeic.com/th/detail/product/8269>